

Linikolní plevel *Silene cretica* subsp. *annulata* v Československu

The flax-field weed *Silene cretica* subsp. *annulata* in Czechoslovakia

Michaela Šourková

ŠOURKOVÁ M. (1978): Linikolní plevel *Silene cretica* subsp. *annulata* v Československu. [The flax-field weed *Silene cretica* subsp. *annulata* in Czechoslovakia.] — Preslia, Praha, 50 : 93—95.

Silene cretica L. subsp. *annulata* (THORE) HAYEK is reported as a new taxon for Czechoslovakia. This flax-field weed was collected near the village Kateřinice (distr. Vsetín), NE. Moravia, in 1941—1942. Data on morphological characters and distribution of it (and of the similar flax-field species *S. linicola* C. C. GMELIN) are given.

Katedra botaniky Přírodovědecké fakulty University Karlovy, Benátská 2, 128 01 Praha 2, Československo.

V plevelové flóře střední Evropy jsou zastoupeny oba linikolní druhy rodu *Silene* — *S. linicola* C. C. GMELIN a *S. cretica* L. O výskytu těchto druhů na československém území však v literatuře jakékoli konkrétní údaje scházejí. Jedinou zmínku, a to o *S. linicola*, nacházíme u Holuba (HOLUB 1960 : 424), který upozorňuje na „... zjištění výskytu nebo většího rozšíření dalších taxonů v naší květeně jako ... *Silene linicola* ...“. Při revizi českého a moravského materiálu rodu *Silene* jsem však našla dvě položky, které dokládají výskyt *S. cretica* v ČSSR. Jak se ukázalo (sdělení J. Holuba), k jedné z nich se vztahuje i citovaný literární údaj o *S. linicola*.

S. cretica a pravděpodobně i *S. linicola* pocházejí ze Středomoří, s kulturami lnu se však rozšířily dále na sever. Jejich dnešní výskyt má většinou archeofytní, řídkěji neofytní charakter.

S. linicola je známa jen ze lněných polí, nikoli z volné přírody. Dnes roste v severní Itálii, Francii, Německu a Rakousku. Ve střední Evropě je však druhem celkem vzácným, zavlečeným se lněným semenem. V Rakousku se vyskytuje ojediněle (např. v Klagenfurtské kotlině), v Německu vzácně a často jen přechodně (údajně nebyla již delší dobu nalezena — OBERDORFER 1962 : 333). Je známa z Bádenska, Wirtensberska a Bavorska (HEGI 1912 : 288). S ohledem na výskyt v sousedním Bavorsku považuje SMEJKAL (1976), který se linikolními pleveli v poslední době zabýval, nález tohoto druhu v ČSSR za možný.

S. cretica L. s. l. má rozšíření rozsáhlejší. Jako původní se v Evropě pravděpodobně vyskytuje ve východním Středomoří, v jižní Itálii, na Sicílii a snad i v Albánii, Španělsku a Portugalsku (CHATER et WALTERS 1964 : 176); roste i v Malé Asii, na Blízkém Východě, v Zakavkazí a v severní Africe. Pravděpodobně se lnem se rozšířila i do Jugoslávie, na Sardinii a Korsiku, do Francie a dále do Švýcarska, Německa a Rakouska (oblast Dolního Štýrska). V jižnějších územích zdomácněla, v severnějších se objevuje buď zavlečená s osivem na lněných polích, někdy však i jako adventivní druh na nádražích, v přístavech apod. Je druhem poměrně variabilním. Proměnlivost se projevuje zvláště v délce květů resp. kalicha (9—16 mm), ve velikosti tobolek (7—10 mm) a semen (0,7—2 mm) a v délce karpoforu (1—5 mm). Nejvýraznější dvě odchylky od *S. cretica* L. s. str. byly popsány jako *S. tenuiflora* GUSS. a *S. annulata* THORE. Názory na jejich skutečnou taxonomickou hodnotu se však různí. Někteří autoři obě či alespoň jednu z nich pokládají za samostatné druhy, jiní za subspecie *S. cretica*. CHATER et WALTERS (1964 : 176) se vzhledem k údajnému klinálnímu charakteru variability *S. cretica* L. s. l. dokonce domnívají,

že jim nepřísluší ani hodnota subspecie, a zmiňují se o nich pouze v poznámce. Podle rostlin, které jsem měla možnost vidět, i podle údajů o rozšíření a ekologii se však zdá, že *S. annulata* (s poměrně malými květy i plody a $\pm$ shodnou velikostí semen) by měla být snad přece jen hodnocena jako subspecie druhu *S. cretica* L., jako to činí např. HAYEK 1908 : 344, a *S. tenuiflora* (s poměrně velkými květy a plody, avšak velmi malými semeny) jako samostatný druh.

Při studiu herbářového materiálu rodu *Vaccaria* jsem nejprve v herbářích Moravského musea v Brně (BRNM) a posléze i v herbářích katedry botaniky PřF UK v Praze (PRC) našla po jedné položce *S. cretica* L. subsp. *annulata* (THORE) HAYEK pocházející z následující lokality na severovýchodní Moravě:

Okres Vsetín: Kateřinice — 1) „Jižní svah vrchu Chladná proti horní hospodě, pískovec, c. 500 m, hojný plevel ve lnu.“ 10. 7. 1941 leg. V. POSPÍŠIL (PRC); 2) „Jižní svah vrchu Chladná nad č. 37, c. 500 m, plevel ve lnu. Letos se odstěhovala se lnem na jiné pole.“ 19. et 30. 8. 1942 leg. V. POSPÍŠIL (BRNM).

Obě citované položky představují tedy jediný doklad o výskytu *S. cretica* v Československu. Přestože byla silenka krétská sbírána ve dvou po sobě následujících letech na dvou místech (pravděpodobně ovšem od sebe nepříliš vzdálených), zůstane otázka, jaký charakter měl její výskyt, asi nezodpovězena. Je možné, že se tento taxon v minulosti vyskytoval ve větší míře a pozornosti botaniků unikl. Mohlo se také jednat o pouhé náhodné, místní zavlečení s dovezeným lněným semenem. Je však možné, že se tento taxon (popř. i jiné, u nás dosud nezjištěné linikolní druhy) podaří ještě nalézt. Bylo by ovšem zapotřebí linikolní plevelové flóry věnovat intensivnější pozornost než dosud.

V našich určovacích příručkách jak *S. linicola* C. C. GMELIN tak *S. cretica* L. scházejí. Obě jsou sice uvedeny v dostupné cizí literatuře (HEGI 1912, ROTHMALER 1962, ROTHMALER et al. 1972, CHATER et WALTERS 1964), přesto však připojují jejich stručnou charakteristiku.

Přes příslušnost k různým sekciám rodu *Silene* mají *S. linicola* C. C. GMELIN [sect. *Lasiocalycinae* (BOISS.) CHOWDHURI] i *S. cretica* L. (sect. *Behenanthae* OTTH) řadu společných znaků. Jsou to druhy jednoleté, více méně shodného habitu; jejich celkově gracilní vzhled (tenké, řídké větvené lodyhy, nepříliš velké květy a plody) způsobuje, že jsou v porostu lnu, s kterým mají obvykle i shodnou výšku, celkem nenápadné. Lodyhy obou druhů jsou tenké, přímé, většinou již ve střední části dichasiálně větvené, 30—70 cm vysoké. Dolní lodyžní listy jsou kopistovité až obkopinaté, střední podlouhlé, horní $\pm$ čárkovité. Květy jsou v řídkých dichásiích, dlouze nebo alespoň zřetelně stopkaté, růžové barvy.

Navzájem se oba taxony, u nás připadající v úvahu, liší především v následujících znacích:

S. cretica L. subsp. *annulata* (THORE) HAYEK: lodyha dole kráče nazpět chlupatá, nahoře lysá, v době květu lepkavá; květní stopky 15—17 mm dlouhé, pod květy obvykle lepkavé s nápadným tmavým prstěncovitým pruhem; kalichy 9—12 mm dlouhé, lysé, žilky bez anastomos (nejvýše s krátkými bočními větvemi), kališní cípy trojúhelníkovité, špičaté nebo zašpičatělé, 2—3,5 mm dlouhé; růžové korunní lístky bez tmavých proužků; tobolka téměř kulovitá, 7—8 mm dlouhá, karpofor nejvýše 2 mm dlouhý.

S. linicola C. C. GMELIN: lodyha celá kráče chlupatá, nelepkavá; květní stopky 5—30 (55) mm dlouhé, nelepkavé, zelené; kalichy 11—14 mm dlouhé, chlupaté, žilky anastomosující, kališní cípy trojboce vejčité, tupé, 1,2—2 mm

dlouhé; růžové korunní lístky se 3 tmavými proužky; tobolka kuželovitě vejčítá, 9—11 mm dlouhá, karpofor 4—5 mm dlouhý.

Od všech našich ostatních jednoletých druhů podčeledi *Dianthoideae* se *S. cretica* (i *S. linicola*) liší již celkovým habitem — zejména větvením a typem květenství. Záměny jsou proto málo pravděpodobné a v úvahu přicházejí snad jen v případě netypických exemplářů *S. gallica* L., *S. noctiflora* L. [= *Melandrium noctiflorum* (L.) FRIES], *Pleconax conica* (L.) ŠOURKOVÁ (= *S. conica* L.) a *Vaccaria pyramidalis* MEDICUS; tyto druhy se navíc občas objevují právě na polích (s výjimkou *P. conica*). *S. gallica* má sice podobné listy i květy; květy jsou však krátce stopkaté, v jednostranných hroznech, kalichy mají chlupaté. *S. noctiflora* má rovněž listy $\pm$ shodného tvaru, rostliny jsou však obvykle jen 10—20(—40) cm vysoké, mají silné tuhé lodyhy a velké, odchylně zbarvené květy (K 20—30 mm dlouhý, chlupatý, C lístky na adaxiální straně obvykle narůžovělé, na abaxiální žlutavé). *Pleconax conica* se bezpečně rozezná podle kalicha s 30 paralelními žilkami bez anastomos (silenky mají kalichy většinou 10-žilné, vzácně až 20-žilné, ale pak vždy s anastomosami). *Vaccaria pyramidalis* se liší celou řadou podstatných znaků: lodyha je obvykle větvená až v nejhořejší části, květy v bohatých dichásíích, kalichy 5-žilné, křídlaté, semeník se 2 bliznami, tobolky 4-zubé (uváděné druhy rodu *Silene* i *Pleconax* mají 3 blizny a tobolky 6-zubé).

SOUHRN

Při revizi herbářového materiálu BRNM a PRC byly nalezeny položky dokládající výskyt linikolní *Silene cretica* L. subsp. *annulata* (THORE) HAYEK v Československu. Pocházejí z let 1941—1942 z okolí obce Kateřinice na severovýchodní Moravě (okr. Vsetín). Výskyt habituelně podobné, rovněž linikolní *S. linicola* C. C. GMELIN zatím nebyl v Československu prokázán.

LITERATURA

- CHATER A. O. et S. M. WALTERS (1964): *Silene* L. — In: TUTIN T. G. et al. [ed.]: *Flora Europaea*. Tom. 1. — Cambridge.
- HAYEK A. (1908): *Flora von Steiermark*. Tom. 1. — Graz.
- HEGI G. (1912): *Illustrierte Flora von Mittel-Europa*. Tom. 3. — Wien.
- HOLUB J. (1960): Nové nebo méně známé rostliny květeny ČSSR. — *Preslia*, Praha, 32 : 423—426.
- OVERDORFER E. (1962): *Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Süddeutschland und die angrenzenden Gebiete*. Ed. 2. — Stuttgart.
- ROTHMALER W. (1962): *Exkursionsflora von Deutschland*. Ed. 3. — Berlin.
- ROTHMALER W. et al. (1972): *Exkursionsflora für die Gebiete der DDR und der BRD*. — Berlin.
- SMEJKAL M. (1976, ined.): Mizení linikolních druhů v ČSSR. [Referát na konferenci ČSBS „Mizející flóra a vegetace“, XII. 1976, Praha].

Došlo 16. března 1977